

УДК: 316.36

ПРОБЛЕМА ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ: НОВІ ВИКЛИКИ І НЕБЕЗПЕКА

Липка Ольга

Львівська національна музична академія імені Миколи Лисенка

(стаття надійшла до редколегії – 1.11.2016 р., прийнята до друку – 13.12.2016 р.)

© Липка О., 2016

Розглянуто розуміння гендерної рівності крізь призму християнського світогляду; показано викривлення понять “свобода” і “рівність”. Шляхом аналізу деяких наслідків гендерної політики в Європі висвітлено небезпеки для інституту родини та виховання дітей, а також загрозу нав’язування гендеризму як єдиного прийнятого світогляду.

Ключові слова: гендерна рівність, стать, свобода, відповідальність.

THE PROBLEM OF GENDER EQUALITY: NEW CHALLENGES AND THREATS

Olga Lypka

According to sociological data, the majority of Ukraine’s population has the highest level of confidence in a Church and shares traditional Christian views on the composition of family, education of children, role of a mother and a father in children’s education. Therefore, the paper focuses upon understanding of gender equality through the prism of Christian worldview.

All citizens are equal before the law of Ukraine irrespective of their sexual orientation. “Inequality” is manifested, in particular, in the right to register marriage relationship. Since marital love presupposes mutual responsibility, as well as giving birth and bringing up children, while the way of life of LGBT representatives in itself makes birth and regular bringing up of children impossible, statements about discrimination in this sphere are inappropriate. The natural right of a child to grow up in a regular family should be protected.

Freedom presupposes the right to choose and responsibility for this choice, while according to the gender theory, freedom means to do what one wants, what brings him/her pleasure with no responsibility for consequences. Standards for Sexuality Education in Europe proclaim it a norm what traditionally have been considered as corruption of children: encouragement of masturbation, sexual games, etc. This threatens psychic health of children, their future ability to adequately accept people of an opposite sex, and to create their own families. This is a threat to the state, since the state owes its existence to the family and not vice versa. Another worrying fact is that there are efforts to implant ideas of gender equality into children’s consciousness even by means of cartoons. Therefore, we can talk about imposing on everyone a certain ideology which is considered to be the only truthful one. Ukraine already had similar experience of the sole ideology in the Soviet Union. When everybody thinks the same, it is easier to exert control.

It is important for us today to have our eyes open and our mind lucid in order to adopt positive things from Europe and say a radical “no” to things undermining the fundamentals of not only Christian morality, but also common morality of the mankind.

Key words: gender equality, gender, freedom, responsibility.

Серед умов вступу України до Європейського Союзу є вимога втілення гендерної політики щодо забезпечення рівності чоловіків і жінок у суспільстві та економічному житті зокрема. Саме по собі твердження виглядає цілком зрозумілим і прийнятним, якщо не брати до уваги того широкого значення, якого набуло поняття гендер за останній час. Первісно термін “гендер” (від англ. *Gender* – “стать”,

від лат. *Genus* – “рід”) використовувався у граматиці для розрізнення роду слова. Приклад сучасного тлумачення: “гендер – це змодельована суспільством та підтримувана соціальними інститутами система цінностей, норм і характеристик чоловічої й жіночої поведінки, стилю життя та способу мислення, ролей та стосунків жінок і чоловіків, набутих ними як особистостями в процесі соціалізації, що насамперед

визначається соціальним, політичним, економічним і культурним контекстами буття й фіксує уявлення про жінку та чоловіка залежно від їх статі” [7, с. 11]. Гендер розуміється нині як соціальна стаття. Такий підхід дає можливість розвивати ідеї про багато статей: гетеро-, гомо-, бі- та транссексуальних осіб, а також можливість ці статі вибирати, змінювати. Гетеросексуальність ж деякі починають трактувати як примусовість. “Марш рівності” щоразу збуває українську громадськість і змушує визначитися з позицією “за” чи “проти”. Сьогодні, у непростий час формування українського суспільства на засадах свободи і відкритості, важливо аналізувати, які наслідки матиме та чи інша світоглядна парадигма.

В Україні різнопланові гендерні дослідження проводяться з 1990-х років. Автори виданого у 2004 р. посібника “Основи теорії гендеру” [7] намагалися узагальнити доробок науковців. Ця обширна праця містить виклад основних напрямів і течій розвитку гендерних та феміністичних досліджень, їх генезу в межах низки галузей гуманітарного й суспільного знання, теоретичні прояви гендерної проблематики в різних суспільних, суспільно-політичних та власне теоретичних контекстах. Інститут ліберального суспільства здійснив аналіз гендерної політики Європейського союзу [2], наголошуючи на тому, що ЄС не звертає належну увагу на вирішення проблем гендерної рівності в Україні. Дослідження “Гендерна політика Європейського Союзу: загальні принципи та найкращі практики” [3], оперуючи соціологічними даними, висвітлює сучасну ситуацію в Європі щодо забезпечення рівності прав жінок та чоловіків у різних сферах суспільного життя. На загальному фоні інформаційних та аналітичних досліджень, які подають гендерну рівність як правильну і таку, до якої маємо прагнути, резонансно звучить голос Габрієли Кубі – відомої німецької письменниці, соціолога, публіциста, яка вважає гендеризм новою ідеологією з явними ознаками тоталітаризму. Інститут родини та подружнього життя Українського католицького університету переклав кілька її праць. У листопаді 2016 р. Г. Кубі перебувала в Україні і мала кілька відкритих зустрічей та доповідей у Львові та Києві. Знайомство з її працями дає вагомий підстави застановитися над тим, чи варто Україні йти слідами гендерної політики Європейських країн і потім пожинати гіркі плоди.

Мета статті – дослідити питання гендерної рівності крізь призму християнського світогляду; враховуючи Європейський досвід, проаналізувати, які наслідки для інституту сім’ї та виховання дітей тягне за собою втілення в життя гендерної політики.

Конституційно в Україні Церква та релігійні організації відокремлені від держави. Згідно з масштабним соціологічним дослідженням, що його здійснили у лютому 2015 р. чотири компанії, більшість опитаних українців (74 %) зараховують себе до православ’я, 8 % – до греко-католицизму, майже по 1 % – до римо-католицизму і протестантських та євангельських церков. Просто християнами себе вважають 8,5 % опитаних, не зараховують себе до жодного з релігійних віровизнань 6 % [9]. Опитано 25 тисяч громадян України (по 1000 на область). Це значна вибірка. Не йдеться зараз про відвідування храмів, конфесійну належність чи глибину віри. Йдеться про світогляд. Дослідження дає підстави припускати, що більшість (чи принаймні значна частина) громадян України поділяють традиційні християнські погляди на склад сім’ї, виховання дітей, роль матері та батька у виховному процесі дитини. Соціологічні дані про кількість розлучень вносять корективи у це припущення, оскільки за статистичними даними 2015 року розлучаються 44,3 % подружніх пар. А якщо взяти до уваги цивільні шлюби, які також розпадаються, то рівень розлучень в Україні, за даними фахівців, сягає 61 %. Це найвищий показник у Європі [10]. Думати можна по-одному, а жити по-іншому. І на фоні цієї невтішної картини з кількістю розлучень нам пропонують запроваджувати гендерну рівність. У такому разі наголошується на рівності прав, захисті жінок від насильства, – що, очевидно, є добром, проте майже не згадується про те, які наслідки тягне за собою запровадження в законодавчу базу таких понять як гендер, сексуальна орієнтація тощо. Держава завдячує своїм існуванням сім’ї, а не навпаки. Як тільки Всеукраїнська Рада Церков підіймає свій голос на захист традиційного розуміння подружжя, – відразу лунає відповідь про відділення Церкви від держави. Тим не менше згідно з останнім соціопитуванням, проведеним у листопаді 2016 року “найбільше довіряють українці Церкві – 76.2 %, волонтерам – 51.4 %, Збройним силам України – 45.8 %, патрульній поліції – 42.6 %, СБУ – 30.2 %, громадським організаціям – 22.5 %, поліції (старій міліції) та МВС загалом – 10.4 %” [11]. З огляду на ці дані, під час написання законів і внесення змін до Конституції депутати повинні враховувати світоглядні переконання людей, яких представляють у парламенті. Останнє ухвалення проекту Закону “Про запобігання та протидію домашньому насильству” за винятком понять “гендер” та “сексуальна орієнтація” виявило усвідомлення депутатами (принаймні частиною) тієї небезпеки, яку тягне за собою підміна “поняття гендерної рівності: замість рівних прав

жінок та чоловіків – рівні права тим, хто асоціює себе з чоловічою або жіночою статтю. У такому формулюванні гендер став тотожним до трансгендерів, транссексуалів та інших секс-меншин” [1]. Насторожує те, що “законопроект, який зачіпав питання гендеру, ставився на голосування раз за разом, всупереч тому, що депутати його відкидали. Їх викликали по кабінетах, умовляли, переконували і навіть погрожували, аби протягнути відповідну ухвалу” [8].

Г. Кубі, проаналізувавши присвячені темі гендеризму декларації Всесвітніх конференцій і документи ООН, ЄС та інших організацій, сформулювала головні цілі гендерної революції: “поступова легалізація одностатевих подружжів; штучне продукування дітей і купівля їх “по частинах”: яйцеклітина, сперма; усунення всіх моральних меж для сексуальних практик. Чинним має залишитися лише “принцип консенсусу”: не роби того, чого не хочуть інші. Однак цей принцип не діє в гіперсексуалізованому суспільстві, як це видно зі зростання сексуального насильства. Тому щодо панування над сексуальним потягом потрібно виховувати; скорочення кількості населення через контрацепції та просування вигаданого “права людини” на аборт; сексуалізація дітей та молоді через обов’язкове “статеве виховання” в дитячих садках і школах; індокриннація дітей гедоністичним розумінням сексуальності: “Усе дозволено, що приносить задоволення”; виховання у дітей сприйнятливості до “сексуальної різноманітності” (лесбійської, гей-, бі-, транссексуальності: ЛГБТ); розмивання статевої відмінності (полярності) з одночасним узаконенням довільної “зміни статевої ідентичності” (трансгендерність). Наприклад, цьому слугує “душова війна” (“bathroombattle”) у США: уряд Обами через фінансовий тиск змушує школи дозволяти хлопцям, які відчувають себе дівчатами, користуватися дівочими туалетами, кімнатами для переодягання та душевими кабінами” [4, с. 6–7]. Чи хочемо ми, щоб такі тенденції утверджувалися в Україні? Проведення “маршів рівності” є доказом того, що гендерні ідеї вже пустили коріння в Україні і далі проростають під маскою рівності та свободи всіх і вся.

Постає питання про розуміння свободи та рівності. Свобода передбачає вибір і відповідальність. У християнському розумінні цей вибір має здійснюватися на користь добра. Якого добра можемо очікувати від сексуалізації дітей та молоді через обов’язкове “статеве виховання” в дитячих садках і школах? Якого добра очікувати від узаконення одностатевих шлюбів та дозволу їм виховувати дітей? Психологічні дослідження однозначно доводять пряму залежність між вихованням у повноцінній

сім’ї з люблячими мамою і татом та здоровою психікою дитини. Нас переконують у природності гомосексуалізму. Спеціаліст у галузі біоетики М. Ярема зазначає: “Людська свобода не може суперечити людській природі. Це абсурд. Природність гомосексуалізму, яку намагаються ствердити прихильники ЛГБТ-спільнот, не терпить наукової критики. Згідно з даними сучасної генетики, на рівні біології людини не існує нічого іншого, ніж можлива схильність до гомосексуалізму. Така схильність рівнозначна схильності до алкоголізму чи до азартних ігор. Чому тоді так завзято сучасне суспільство намагається оправдати “природність” гомосексуалізму? Окрім того, така схильність спостерігається не у всіх представників ЛГБТ-спільнот. Переконлива більшість із них не має жодної біологічної диспозиції до одностатевих стосунків, натомість перебуває під впливом психологічних і культурних чинників” [12, с. 24]. Г. Кубі унаочнює: “Боротьба за одностатеві “подружжя” – вигадана. Це показує статистика: тільки приблизно 2 % осіб мають схильності до тої самої статі. Серед них лише 2 % сприймають нововведення “реєстрованих партнерств”, або одностатевих “подруж”. Це означає, що порядок цінностей, правову систему та інституції подружжя і сім’ї ставлять з ніг на голову заради 0,04 % населення” [4, с. 11]. Хіба можна вважати справедливостю, коли маленька частка вимагає більшість підпорядкуватися її вимогам?

Інститут сім’ї в Україні та світі розхитаний так званими “громадянськими шлюбами”. Поширеність такого співжиття свідчить, що “нешлюбне статеве життя є виявом боязні взяти на себе відповідальність, тоді як відповідальність властива людині по природі, оскільки людська особа обдарована свободою. Свобода ж без відповідальності немислима” [12, с. 26]. Апелюючи до рівності усіх і в усьому, нас намагаються переконати, що гомосексуальні пари мають такі ж права у творенні родини, як і традиційні сім’ї. Важко не погодитись з М. Яремою: “Рівність між ким і ким? Між особами традиційної і нетрадиційної орієнтації? Чи ці особи, як громадяни, не є рівними перед законом? Хіба не мають рівного доступу до освіти, медицини тощо? Скажуть прихильники ЛГБТ, що вони не мають рівних прав у межах сімейного права. Так, але тут справа не у рівності, а в неправомірності претензій... Представник ЛГБТ не здатний нести відповідальності, оскільки його спосіб життя сам по собі унеможлиблює народження та нормальне виховання дітей. З іншого боку сама суть сім’ї противиться суті гомосексуалізму. Між ними немає нічого спільного. Перше – спільнота чоловіка і жінки, що творять одне

тіло (пор. Бут 2, 24), взаємодоповнюючи одне одного та відкриваючись на дар життя, натомість друге – спільнота осіб однієї статі, не побудована ані на взаємодоповнюванні, ані на відкритості на потомство, ані на природному законі, ані на людській доцільності” [12, с. 24–25]. Подібно зауважує о. Лаба: “Як говорив свого часу наш улюблений Папа Бенедикт XVI – дискримінація буває слухна і неслухна. Що це означає? Наприклад, якщо б я відмовляв представникам сексуальних меншим у праві на житло чи автомобіль, то це була б неслухна дискримінація, це було б недотримання загальнолюдських прав, але коли я відмовляю їм у праві на всиновлення або на відкрити пропаганду їхнього стилю життя, то я таким чином захищаю природне, вроджене право дитини до того, щоб народитися та вирости у нормальній родині. Можливо, що при цьому представники сексуальних меншин будуть почуватися дискримінованими, але об’єктивно, це захищає натуральні права суспільства” [6]. Намагаючись подолати традиційний погляд на подружжя та родину, що доброго пропонує гендерна рівність?

Г. Кубі зазначає, що у Німеччині “починаючи з 70-х років, політику провадять безперервно у тому самому напрямку: ліквідація традиційної сім’ї та закриття “соціальної прогалини”, чого домагалася Сімона де Бовуар добрих шістдесят років тому. Все менше сім’ї, все більше держави: з ясел у дитячий садок, який потрібно обов’язково відвідувати, а звідти – у цілоденну школу. Держава посягає на дітей” [5, с. 16]. Україна вже проходила посягання на дітей в Радянському Союзі, метою якого було виховання в дусі атеїзму та матеріалізму, формування “гвинтика” – слухняної “радянської людини”. Нинішня економічна ситуація штовхає українок відриватися від дітей та якомога швидше виходити на роботу задля заробітку і збільшення сімейного бюджету. Але ж Г. Кубі пише про Німеччину. Чому багата країна не може виплатити матері гідну соціальну допомогу, щоб вона могла бути з дитиною і дати їй те, чого дитя найбільше потребує, – любові, захисту, тепла? Гендерна пропаганда прямо і непрямо нав’язує жінкам переконання, що вони можуть і мають бути рівні з чоловіками в усьому та виходити на роботу тоді, коли вони хочуть, незалежно від потреб дитини. Зазвичай це називали егоцентризмом, нині – правом жінки. І якими виростуть позбавлені материнської турботи діти? “Стандарти сексуальної освіти в Європі” рекомендують: заохочення до мастурбації з молодшого дитячого віку; повідомлення про гомосексуальність як про норму ще в дитячому садку; руйнування специфічних статевих

стереотипів у маленьких дітей; заохочення до сексуальних ігор у дитячому садку та інше [4, с. 24], – все те, що ми звикли називати розбещенням, пропонують прийняти за норму. Ці стандарти розроблені Всесвітньою організацією охорони здоров’я (ВООЗ) разом з німецьким державним органом – Федеральним центром просвіти з питань здоров’я. Інформація вільно доступна в інтернеті [13]. Деякі з рекомендацій просочуються в дитячу психіку через мультиплікаційні фільми. Наприклад, у мультику “Лелеки” “популярний міф про те, що діток приносять лелеки, знову ж таки використано у пропагандистських цілях. Дітки виготовляються на фабриці, мама і тато не беруть участі у процесі, тепер вони потрібні лише для того, щоб отримати вже “готових” дітей. І це не обов’язково мама і тато, можуть бути і дві мами, два тати і наприкінці мультику ці різні типи партнерських відносин дуже чітко показані. А один із лелек робить щасливим “родинам” фото телефоном у символічних для ЛГБТ кольорах веселки. Тож ви розумієте, що засилля подібних фактів прослідковується вже навіть у дитячих казках” [6]. Це не може не насторожувати. Коли певні світоглядні уявлення прихованим чином намагаються насадити дітям, – йдеться про те, щоб усі думали однаково, – тоді мало шансів, що хтось аналізуватиме глибоко. “Гендерна теорія стверджує: стать – це соціальна конструкція і її можна змінювати (gender fluidity). Однак така змінюваність чинна лише в одному напрямку, тобто від гетеросексуальності до гомосексуальності. Кожна не-гетеросексуальна схильність вважається “незмінною ідентичністю”. Гендерна ідеологія бореться зі змінами від гомосексуальності до гетеросексуальності, і криміналізує лікарів, які допомагають людям, що страждають від своєї не-гетеросексуальної “ідентичності” [4, с. 10]. Якщо свобода і рівність, то чому під тиском ті, хто “повертається” до гетеросексуальності?

Наведені вище факти доводять, що, відкинувши християнські цінності у пошуку рівності та толерантності, Європа дійшла до “заперечення дійсності” – заперечення того, що є природним і очевидним. “Статевість пронизує усі виміри людського буття... Стать не є просто якимось додатком до людського ества, вона пронизує його наскрізь таким чином, що людське ество немислиме без буття чоловіком чи жінкою. Чоловічість і жіночість – подвійний спосіб буття людиною. Статевість є дійсністю, яка позначає у видимий спосіб тіло, але водночас визначає психіку людини і пронизує її духовний вимір” [12, с. 23].

Папа Бенедикт XVI у грудні 2012 року, звертаючись до кардиналів, сказав: “Там, де свобода

чинити перетворюється у свободу витворювати самого себе, неминуче відбувається заперечення самого Творця, і через це людина врешті втрачає свою гідність як Боже творіння, як Божий образ в суті свого буття. І стає очевидно, що там, де стається заперечення Бога, руйнується і гідність людини. Хто захищає Бога, захищає і людину” [Цит. за: 4, с. 30]. Вибираючи стать, людина “витворює себе”. Вибираючи гомосексуальність, вибирає смерть, оскільки припиняє продовження роду. Якщо ж це право вибору насаджується змалку і по своїй суті суперечить як Божому, так і природному закону, постає питання, хто за цим стоїть. Програми, пов’язані з просуванням гендерної теорії, фінансуються Міжнародними організаціями, “проштовхуються “згори вниз” через співпрацю з різними комісіями ООН, зокрема з тими, що займаються правами людини, жінок і дітей, а також з урядами майже всіх країн Західного світу... з могутніми глобальними компаніями: Apple, Facebook, Microsoft, багатомільярдними фондами, такими як фонд Рокфеллера, фонд Білла і Мелінди Гейтсів та мільярдерами, зокрема з Ворреном Баффетом і Джорджем Соросом, та іншими” [4, с. 19]. Це приховані, та все ж видимі “творці” нового образу людини. А в метафізичному, невидимому вимірі: якщо це не від Бога, не від Творця – то від кого? Хто може бути “автором” теорії, яка веде до смерті? У релігійному світогляді персоніфіковано називаємо його дияволом, у моральному вимірі – злом.

Аналізуючи небезпеки і вже наявні негативні наслідки запровадження гендерної теорії, маємо на меті привернути увагу та спонукати до глибшого вивчення цієї проблеми. Європа – це не “зібрання геїв, лесбіянок, трансвеститів ...” (такою картинкою лякали противників Революції Гідності). Та все ж треба мати широко відкриті очі, вуха та ясний розум, щоб бачити, що нам слід переймати в Європи, а чому слід сказати тверде “ні”. Критерій, запропонований у Євангелії “Ото ж бо, по їхніх плодах ви пізнаєте їх!” (Мт. 7: 20) залишається актуальним до нині. У самій Європі бачимо протести щодо зміни традиційних поглядів на подружжя та сім’ю: в Угорщині Конституція визнає подружжям союз чоловіка і жінки та захищає життя від зачаття до природної смерті; на референдумі у Хорватії дві третини громадян висловилися за те, щоб подружжя в Конституції визначалося як союз чоловіка і жінки; у Словаччині парламент заборонив одностатеві “подружжя”; референдум у Словенії змусив відкликати парламентське рішення щодо впровадження одностатевих “подружжів”; виникнення у Франції масового руху “Manif pour tous”, який бореться за

право дитини мати батька й матір та інші ініціативи у Польщі, Швейцарії тощо. Ці дії є прикладом для нас: можемо протистояти насадженню гендерної ідеології шляхом маніфестацій, підписання петицій, шляхом ширення правди про людину та її природу, про свободу та рівність. “Намагання Української держави прирівняти подружжя і різні форми співжиття свідчать, на жаль, про те, що нерідко державотворці готові знехтувати моральним законом і суспільним благом заради примарних політичних інтересів та вигідної підміни понять” [12, с. 25].

Тому необхідно на законодавчому рівні протидіяти насиллю в сім’ї, добиватися більшого представництва жінок у парламенті та уряді, усувати дискримінацію між чоловіками та жінками під час влаштування на роботу та оплати праці, але для реалізації цих кроків немає необхідності підривати моральні цінності і спростовувати природну відмінність між чоловіками і жінками. Відстежування механізмів просування гендерних ідей з метою запобігання тим негативним наслідкам, які спостерігаються в Європі, є перспективою подальшого розвитку цього дослідження.

1. *VP не пропустила у законопроектах поняття “гендер” і “сексуальна орієнтація”* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.credo-ua.org/2016/11/167952>.
2. *Гендерна політика Європейського Союзу в Україні. Аналітична доповідь* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ua.boell.org/sites/default/files/lsi_gender_analyse_ukr.pdf.
3. *Гендерна політика Європейського Союзу: загальні принципи та найкращі практики* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://icps.com.ua/assets/uploads/files/gender_block_20150518_interactive_stronger_together.pdf.
4. *Кубі Габрієла. Гендер – нова ідеологія руйнує сім’ю / Габрієла Кубі. – Тернопіль : Мандрівець, 2016. – 32 с.*
5. *Кубі Габрієла. На шляху до нової гендерної людини: як німецька держава виховує дітей / Габрієла Кубі. – Львів, 2013. – 27 с.*
6. *Лаба Р. Мультфільм “Тролі” – глибоко пропагандистський / Р. Лаба // Часопис “Credo”* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.credo-ua.org/2016/11/168177>.
7. *Основи теорії гендеру : навч. посіб. / [Агеєва В. П., Близнюк В. В., Головащенко І. О. та ін.]. – К. : К.І.С., 2004. – 536 с.*
8. *Раніше це називалося розбещенням і каралося, а тепер цього вчать змалку* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.credo-ua.org/2016/11/168127>.
9. *Релігійні вподобання населення України* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://infolight.org.ua/content/religijni-vpodbannya-naselemnya-ukrayiny>;
10. *Україна – на першому місці в Європі за кількістю розлучень* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://expres.ua/main/2015/08/23/148726-ukrayina-pershomu-misci-yevropi-kilkisty-rozluchen>.
11. *Українці найбільше довіряють Церкві, не довіряють владі, опозиції та ЗМІ* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://risu.org.ua/ua/index/all_news/community/social_

questioning/65150/. 12. Ярема М. Не потрібно думати, що особисте свідчення – це крапля в морі, яка не міняє солоності води. Міняє / Марія Ярема, Віталій Байда // Католицький часопис “Пізнай Правду”. – 2016. – № 2 (111): У пошуках раю. – С. 23–26. 13. Standards for Sexuality Education in Europe [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.english.forschung.sexualaufklaerung.de/4474.html>

1. VR ne propustyla u zakonoproektakh poniattia “gender” i “seksualna oriientatsiia” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.credo-ua.org/2016/11/167952>. 2. Genderna polityka Yevropeiskoho Soiuzu v Ukraini. Analytychna dopovid [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ua.boell.org/sites/default/files/lsi_gender_analyse_ukr.pdf. 3. Genderna polityka Yevropeiskoho Soiuzu: zahalni pryntsyipy ta naikrashchi praktyky [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://icps.com.ua/assets/uploads/files/gender_block_20150518_interactive_stronger_together.pdf. 4. Kubi Gabriela. Gender – nova ideolohiia ruiniue sim’iu / Gabriela Kubi. – Ternopil: Mandrivets, 2016. – 32 s. 5. Kubi Gabriela. Na shliakhu do novoi gendernoi liudyny: yak nimetska derzhava vykhovuie ditei / Gabriela Kubi. – Lviv, 2013. – 27 s. 6. Laba R. Multifilm “Trolі” – hlyboko propahandystskyi /

R. Laba // Chasopys “Credo” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.credo-ua.org/2016/11/168177>. 7. Osnovy teorii genderu: Navchalnyi posibnyk / [Aheieva V. P., Blyzniuk V. V., Holovashenko I. O. ta in.]. – К. : “K.I.S.”, 2004. – 536 s. 8. Ranishe tse nazyvalosia rozbeshchenniam i karalosiya, a teper tsoho vchat zmaluku [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.credo-ua.org/2016/11/168127>. 9. Relihiini vpodobannia naseleння Ukrainy [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://infolight.org.ua/content/religiyni-vpodobannya-naseleння-ukrayiny>. 10. Ukraina - na pershomu misti v Yevropi za kilkistiu rozluchen [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://expres.ua/main/2015/08/23/148726-ukrayina-pershomu-misci-yevropi-kilkistyu-rozluchen>. 11. Ukraintsi naibilshe doviriaiut Tserkvi, ne doviriaiut vladi, opozytsii ta ZMI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://risu.org.ua/ua/index/all_news/community/social_questioning/65150/. 12. Yarema M. Ne potribno dumaty, shcho osobyste svidchennia – tse kraplia v mori, yaka ne miniaie solonosti vody. Miniaie / Mariia Yarema, Vitalii Baida // Katolytskyi chasopys “Piznai Pravdu”. – 2016. – № 2 (111): U poshukakh raiu. – S. 23–26. 13. Standards for Sexuality Education in Europe [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.english.forschung.sexualaufklaerung.de/4474.html>.